

Sędziak, Henryka

25-lecie Oddziału Łomżyńskiego Towarzystwa Kultury Języka

"Studia Łomżyńskie", 4, 1993, s. [309]-320

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

25-lecie Oddziału Łomżyńskiego Towarzystwa Kultury Języka

W listopadzie 1991 r. minęła 25 rocznica działalności Towarzystwa Kultury w Łomży¹. Ten ważny jubileusz skłania do refleksji na temat dokonań Towarzystwa w minionym okresie.

Praca TKJ realizowała się w dwu zasadniczych kierunkach obejmujących popularyzację wiedzy językowej i działalność naukowo-badawczą.

I. Popularyzacja wiedzy językowej

Działalność popularyzatorską miały na celu seminaria językowe zorganizowane w Łomży w jesieni 1970 r. pod kierunkiem prof. dr hab. Mieczysława Szymczaka z Uniwersytetu Warszawskiego. Wykłady na seminariach prowadzili pracownicy naukowcy tego Uniwersytetu i Instytutu Językoznawstwa PAN w Warszawie. Uczestnicy seminariów, przeważnie poloniści szkół średnich, mieli możliwość słuchania wykładów prof. dr hab. Witolda Doroszewskiego, prof. dr hab. Mieczysława Szymczaka, prof. dr hab. Jana Tokarskiego, prof. dr hab. Przemysława Zwolińskiego, prof. dr hab. Danuty Buttler, prof. dr hab. Barbary Bartnickiej, prof. dr hab. Barbary Falińskiej, dr hab. Jadwigi Chludzińskiej i innych językoznawców.

Wysoki poziom wykładów i ich systematyczne prowadzenie (raz w miesiącu w ustalonym terminie) rozbudziły zainteresowanie językoznawcze kilku polonistów, którzy podjęli dalszą pracę badawczą nad językiem.

Popularyzacji wiedzy językowej służyły też wykłady prowadzone na wielu konferencjach nauczycieli języka polskiego szkół podstawowych i średnich. O problemach związanych z przeszłością naszego języka, o tendencjach rozwojowych współczesnej polszczyzny, a także o sprawach szkolnej polonistyki mówili na konferencjach tak wybitni językoznawcy, jak prof. dr hab. Barbara Bartnicka i prof. dr hab. Michał Jaworski.

Ważną formą popularyzacji wiedzy językowej są sesje językoznawcze organizowane dla społeczeństwa Łomży, a zwłaszcza młodzieży. Oddział Towarzystwa Kultury Języka wspólnie z Łomżyńskim Towarzystwem Nauko-

¹ Zwięźłą informację na temat Oddziału Łomżyńskiego Towarzystwa Kultury Języka zamieszcza t. 1 „Studiów Łomżyńskich”.

wym im. Wagów zorganizował cztery takie sesje: w Łomży w latach 1974, 1984, 1989 i w Kolnie w 1990 r. Program sesji składał się z dwu części: jedna poświęcona była omówieniu problemów związanych z badaniem gwary łomżyńskiej, a w drugiej znani językoznawcy wygłaszali referaty na temat ważnych zagadnień z dziedziny lingwistyki. Oto niektóre z nich:

— w 1974 r. wykład prof. dr hab. Witolda Doroszewskiego: Wydoskonalenie języka narodowego wiele pomaga do powszechnego oświecenia;

— w 1984 r. — prof. dr hab. Barbary Bartnickiej: Łączy nas język;

— w 1989 r. — prof. dr hab. Michała Jaworskiego; Kultura języka mówionego; prof. dr hab. Barbary Bartnickiej: Regionalizmy w języku literackim; prof. dr hab. Barbary Falińskiej: Polszczyzna Ziemi Łomżyńskiej w dotychczasowych badaniach;

— w 1990 r. — wykłady prof. dr hab. Barbary Bartnickiej: Regionalizmy mazowieckie i podlaskie w języku J.I. Kraszewskiego; prof. dr hab. Mariana Jurkowskiego: Pochodzenie nazw miejscowych na Mazowszu i Podlasiu.

Łomżyński oddział TKJ wspólnie z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Olsztynie Oddziałem Zamiejscowym w Łomży oraz Łomżyńskim Towarzystwem Naukowym im. Wagów w 25-lecie działalności TKJ w Łomży zorganizowały sesję językoznawczą poświęconą kulturze języka i polszczyźnie regionalnej. Sesja odbyła się w listopadzie 1991 r., a udział w niej wzięli wybitni językoznawcy:

Prof. dr hab. Hanna P o p o w s k a - T a b o r s k a z Zakładu Słowianoznawstwa PAN w Warszawie, która przedstawiła genezę nazwy „Słowianin”;

Prof. dr hab. Jadwiga P u z y n i n a z Uniwersytetu Warszawskiego (przysłała na sesję referat: Walka o język — dziś);

Prof. dr hab. Halina S a t k i e w i c z, również z Uniwersytetu Warszawskiego, przedstawiła problem: Kultura języka wobec oddziaływania środków masowego przekazu;

Prof. dr hab. Barbara B a r t n i c k a, także z Uniwersytetu Warszawskiego, wygłosiła referat na temat: Różnice w mowie pokoleń;

Prof. dr hab. Michał J a w o r s k i — prezes Zarządu Głównego TKJ w Warszawie mówił o kulturze języka w szkole;

Prof. dr hab. Edward B e r e z a z Uniwersytetu Gdańskiego, który z ważnych powodów nie przybył na sesję, przysłał referat na temat: Słownictwo kaszubskie w *Słowniku gwar kaszubskich ks. Bernarda Sychty*;

Doc. dr hab. Jadwiga C h l u d z i Ń s k a z Uniwersytetu Warszawskiego mówiła o niektórych naleciałościach w mowie mieszkańców Łomży w okresie tzw. wyzwolenia;

Dr Henryka S ę d z i a k z WSP w Łomży wygłosiła referat na temat: Czasowniki mówienia w gwarze łomżyńskiej;

Prof. dr hab. Barbara F a l i Ń s k a z Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku przedstawiła zagadnienie: O badaniach językowych Słowiańszczyzny.

II. Praca naukowo-badawcza

Koncentruje się ona głównie na badaniu gwary łomżyńskiej. Badaniom tym patronuje Instytut Językoznawstwa PAN w Warszawie. W 1955 r. w Pracowni Dialektologicznej tego Instytutu powstał plan systematycznych badań językowych całego Mazowsza. Wówczas to Helena Czernek — kierowniczką Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łomży — nawiązała kontakty z PAN i zainicjowała zbieractwo materiału gwarowego, zachęcając do tych badań pracowników bibliotek. Owocem tej pracy jest wiele wypełnionych kwestionariuszy, a teksty nagrane przez Helenę Czernek wspólnie z doc. Stanisławem Świrko i Dobrosławą Świrko zostały wydrukowane w VI roczniku „Literatury Ludowej” z 1962 r. Rocznik ten jest w całości poświęcony Ziemi Łomżyńskiej.

Dzięki inicjatywie i staraniom Heleny Czernek w jesieni 1966 r. powołany został w Łomży Oddział Towarzystwa Kultury Języka. Prezesem Oddziału TKJ została Helena Czernek i funkcję tę pełniła do końca 1981 r. Działalność Oddziału TKJ w Łomży inaugurował prof. dr hab. Witold Doroszewski — prezes ZG TKJ w Warszawie. Profesor żywo interesował się pracami badawczymi Towarzystwa, a kierowała nimi prof. dr hab. Barbara Falińska z Instytutu Językoznawstwa PAN w Warszawie.

1. Zespoły gwaroznawcze

Prof. Barbara Falińska była inicjatorką współpracy językoznawców z nauczycielami i młodzieżą szkolną w dziedzinie badań gwary. Z jej inspiracji na początku lat siedemdziesiątych na terenie Mazowsza i Podlasia powstało wiele szkolnych zespołów gwaroznawczych, których pracą kierowali nauczyciele — poloniści zainteresowani badaniem języka regionu.

W Łomży rozpoczęły wówczas pracę dwa zespoły gwaroznawcze; najpierw w Liceum Ogólnokształcącym pod kierunkiem mgr Anieli Malanowskiej, a w jesieni 1971 r. powstał zespół gwaroznawczy w Pedagogicznej Szkole Technicznej², którego pracą kierowałam od początku do lata 1989 r.

Zespoły gwaroznawcze prowadziły ożywioną działalność i dokonywały wymiany doświadczeń na sesjach gwaroznawczych, które organizowano wówczas prawie co roku. W listopadzie 1974 r. sesja taka odbyła się w Łomży. Honorowym gościem sesji był prof. dr hab. Witold Doroszewski. Zespoły gwaroznawcze z Łomży, Ostrowi Mazowieckiej, Ostrołęki, Makowa i Piastowa prezentowały swój dorobek w zakresie badań kultury regionu. Przysłuchująca się obradom redaktor Polskiego Radia Maria Strączkowska opracowała wówczas audycję radiową na temat sesji i badań gwary przez młodzież szkolną.

² Zob. H. Sędziak, *Formy pracy z młodzieżą w zakresie badań gwary*, „Łomżyński Zeszyt Pedagogiczny” 1986, z. 3, s. 3–17.

Praca młodzieżowych zespołów gwaroznawczych została oceniona bardzo wysoko przez uczestniczących w sesji językoznawców. Mimo takiej oceny szkolne zespoły nie przetrwały długo. Wynikało to zapewne z niewielkiego zainteresowania władz szkolnych tą formą działalności młodzieży i nauczycieli. W województwie łomżyńskim kontynuował pracę tylko zespół z PST dzięki uporowi i wytrwałości opiekunki zespołu. Niemała w tym zasługa również byłego Kuratora Oświaty i Wychowania w Łomży mgr. Stanisława Krasowskiego, który z dużym przejęciem obserwował pracę zespołu odwiedzając co roku obozy gwaroznawcze, a także uczestnicząc w sesjach gwaroznawczych w Łomży, w Siedlcach i Ostrołęce, na których młodzież z PST prezentowała swoje osiągnięcia.

2. Szkolne obozy gwaroznawcze

Najciekawszą formą pracy z młodzieżą, organizowaną przez TKJ w Łomży, okazały się obozy gwaroznawcze. Zainicjowała tę formę działalności mgr Aniela Malanowska organizując obozy z młodzieżą Liceum Ogólnokształcącego w Łomży, a następnie organizatorem obozów stał się zespół gwaroznawczy z PST, który w 1974 r. prowadził pierwszy obóz gwaroznawczy w Nowym Młynie, gmina Miastkowo.

W latach 1974–1983 zespół z PST zorganizował sześć szkolnych obozów gwaroznawczych. Były to małe obozy, liczące zwykle kilkunastu uczestników. Zadaniem ich było zbieranie słownictwa gwarowego za pomocą kwestionariuszy, nagrywanie opowiadań i pieśni ludowych, wykonywanie zdjęć i przezroczy przedstawiających informatorów, stare narzędzia rolnicze i ciekawe obiekty sztuki ludowej. W czasie trwania obozów prowadzono badania w 84 wsiach z 14 gmin województwa łomżyńskiego. Wszystkie obozy finansowało Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów.

Na szkolnych obozach gwaroznawczych przede wszystkim zbierano materiały gwarowe. Ich porządkowaniem, klasyfikacją i wstępnym opracowaniem zajmowali się członkowie zespołu w ciągu roku szkolnego. Na zajęciach zespołu uczniowie poszerzali wiadomości z nauki o języku, poznawali różnicowanie gwar, ich charakterystykę, cechy gwary łomżyńskiej, a także znaczenie badań gwary dla poznania przeszłości języka i kultury mieszkańców wsi. Młodszy uczniowie korzystali w zespole z doświadczeń starszych, przygotowując się do pracy na obozach gwaroznawczych.

Zebrane na obozach materiały są bardzo znaczne. Uczniowie wypełnili parę tysięcy kwestionariuszy i nagrali 16 dwuścieżkowych taśm tekstów gwarowych. Łączna długość nagranych taśm wynosi 11 200 m. Uczestnicy obozów wykonali mnóstwo zdjęć i kolorowych przezroczy obrazujących pracę obozów gwaroznawczych oraz życie i kulturę mieszkańców wsi łomżyńskich.

Mając na uwadze należyte wykorzystanie materiałów w listopadzie 1984 r. zespół gwaroznawczy z PST przekazał zebrane materiały Łomżyńskiemu Towarzystwu Naukowemu im. Wagów. Materiały te dobrze utrzymane i sklasyfikowane mogą służyć do badań naukowych nad gwarą Ziemi Łomżyńskiej. Ze zbiorów tych korzystali studenci polonistyki z Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Materiały gwarowe wykorzystywali również w pisemnych pracach egzaminacyjnych uczniowie PST. W latach 1979–1982 członkowie zespołu napisali 17 prac ze słownictwa gwarowego. Prace te dotyczyły głównie nazw sprzętów domowych, urządzeń mieszkania i gospodarstwa.

Nagrania tekstów gwarowych posłużyły mi jako materiał do opracowania rozprawy doktorskiej na temat *Łączliwość składniowa i leksykalna czasowników ruchu w gwarze łomżyńskiej i współczesnej polszczyźnie literackiej*. Rozprawę napisałam pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Bartnickiej z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego i obroniłam w maju 1978 r. Celem rozprawy było wykazanie podobieństw i różnic w łączliwości czasowników ruchu w gwarze łomżyńskiej i w polszczyźnie ogólnej. Przedmiotem badań była wybrana grupa czasowników, których podstawowym znaczeniem jest przemieszczanie się w przestrzeni za pomocą nóg. Z dużego zbioru leksemów o tym znaczeniu wybrałam tylko czasowniki *iść*–*chodzić* i pochodne od nich derywaty prefiksalne. Zagadnienie opracowałam na podstawie materiałów pochodzących z nagrań prowadzonych głównie przez młodzież w latach 1974–1976. Materiał gwarowy porównywałam z próbą sporządzoną z tekstów literackich. Osiągnięte wyniki badań i szczegółowy opis najbardziej charakterystycznej dla czasowników ruchu łączliwości z okolicznikami miejsca można znaleźć w streszczeniu mojej pracy doktorskiej³.

Ekscerpowany do rozprawy doktorskiej materiał gwarowy i literacki wykorzystyłam do opracowania artykułów i referatów. W 1982 r. w „Pracach Filologicznych” opublikowałam artykuł *Walencja czasowników iść–chodzić*⁴. W lipcu 1986 r. na ogólnosłowiańskiej sesji językoznawczej w Białymstoku wygłosiłam referat na temat „Łączliwość czasowników ruchu z określeniami czasu”⁵. Referat ten ukazał się w materiałach z sesji.

3. Wojewódzkie obozy gwaroznawcze

W celu upowszechnienia sprawdzonych już form pracy z młodzieżą w zakresie badań gwary Instytut Językoznawstwa PAN w porozumieniu z ówczes-

³ H. Sędziak, *Łączliwość składniowa czasowników ruchu w gwarze łomżyńskiej i we współczesnej polszczyźnie literackiej*, (w:) *Studia Językoznawcze*, t. VIII, Wrocław 1981, s. 51–107.

⁴ H. Sędziak, *Walencja czasowników iść–chodzić*, „Prace Filologiczne” t. XXXI, Warszawa 1982, s. 211–229.

⁵ H. Sędziak, *Łączliwość czasowników ruchu z określeniami czasu*, (w:) *Polszczyzna północno-wschodnia, Metodologia badań*, Wrocław 1989, s. 63–85.

nym Ministerstwem Oświaty i Wychowania zainicjował organizowanie wojewódzkich obozów gwaroznawczych na Mazowszu i Podlasiu. W lipcu 1980 r. taki eksperymentalny obóz został zorganizowany w Niećkowie koło Szczuczyna. Opiekunką naukową obozu była prof. dr hab. Barbara Falińska. Obóz miał charakter szkoleniowy; chodziło tu o pokazanie uczestniczącym w nim nauczycielom i uczniom metod pracy zbierania materiału gwarowego i wstępnego ich opracowania.

W latach 1980–1991 zorganizowano w województwie łomżyńskim 11 obozów gwaroznawczych. Podczas tych obozów prowadzono badania we wsiach dziesięciu gmin:

- w 1980 r. we wsiach gminy Szczuczyn i Wąsosz,
- w 1982 r. we wsiach gminy Wysokie Mazowieckie i Szepietowo,
- w 1983 r. we wsiach gminy Kulesze Kościelne,
- w 1984 r. we wsiach gminy Goniądz,
- w 1985 r. we wsiach gminy Ciechanowiec,
- w 1986 i 1987 r. we wsiach gminy Sokoły,
- w 1988 i 1989 r. we wsiach gminy Grabowo,
- w 1990 r. we wsiach gminy Kolno,
- w 1991 r. we wsiach gminy Grajewo.

Jako prezes Oddziału TKJ w Łomży uczestniczyłam we wszystkich obozach pełniąc różne funkcje. W latach 1980–1982 pracowałam na obozach jako instruktor naukowy. Od 1984 r., to jest na obozach w Goniądzu, Ciechanowcu, Krzyżewie (gm. Sokoły), w Grabowie i Kolnie, pełniłam funkcję kierownika naukowego. W lipcu 1991 r. na obozie w Wojewodzinie (gm. Grajewo) kierownikiem naukowym obozu była prof. dr hab. Barbara Falińska, ja kierowałam pracą badawczą w terenie.

Wszystkie obozy wojewódzkie, począwszy od 1980 r. finansowało Ministerstwo Oświaty i Wychowania, a w ostatnich latach Ministerstwo Edukacji Narodowej. Na terenie Mazowsza i Podlasia organizowano co roku 6–8 obozów gwaroznawczych. W 1991 r. z powodu braku dotacji finansowej obozy takie zorganizowane zostały tylko w województwach białostockim (w Tykocinie) i w łomżyńskim (w Wojewodzinie). Najważniejszym zadaniem tych obozów było sumowanie prac obozów z dziesięciu lat. Opracowaniem zebranych materiałów, ich selekcją i klasyfikacją kierowała prof. Barbara Falińska. Pomagały jej pracownice naukowe Zakładu Językoznawstwa PAN w Warszawie: mgr Maria Krasowska, mgr Marta Sobocińska i mgr Anna Zielińska oraz asystentki z Filii UW w Białymstoku: mgr Irena Szczepankowska, mgr Zofia Michałowska i mgr Jolanta Klekotko.

Uczestnikami obozu byli studenci polonistyki z Filii UW w Białymstoku, studenci z WSP w Łomży, młodzież warszawska zrzeszona w Stowarzyszeniu Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego oraz uczniowie liceów ogólnokształcących w Łomży i w Wysokiem Mazowieckiem.

Poza opracowaniem zebranych materiałów celem obozu było, jak zawsze, zbieranie materiałów gwarowych. Zbierano głównie słownictwo z zakresu nazw sprzętów domowych, stopni pokrewieństwa, a także nazw cech osobowych i przyzwisk. Nagrywano również pieśni i opowiadania mieszkańców wsi grajewskich. Badania prowadzono w 41 wsiach gminy Grajewo i czterech wsiach gmin sąsiedzkich: Goniądz i Rajgród. Możliwość dojazdu do tych wsi mieli uczestnicy obozu dzięki pomocy Delegatury Kuratorium Oświaty i Wychowania w Grajewie, która umożliwiła korzystanie nieodpłatnie ze szkolnego autobusu w pierwszym tygodniu pracy obozu. W następnym tygodniu Zakład Płyt Wiórowych w Grajewie udostępnił również bezpłatnie piękny autokar na wyjazdy w teren.

Praca badawcza na obozie prowadzona jest społecznie, dlatego odczuwa się zawsze brak kadry. Młodzież z liceów, przeważnie w wieku 16–17 lat, przyjeżdża na obozy bez żadnego przygotowania i bez opiekuna. Trudności kadrowe na obozie rozwiązywałam zawsze dzięki pomocy młodzieży z PST w Łomży. Członkowie zespołu gwaroznawczego przygotowani do pracy badawczej w terenie pełnili na obozach funkcje instruktorów grup młodzieżowych. Od jesieni 1989 r., kiedy zaczęłam pracę w WSP, obowiązek ten przejęli moi studenci. Są to studenci z kierunku nauczania początkowego i naukę o języku mają tylko przez dwa semestry. Pragnąc zainteresować ich sprawami języka i przygotować do pracy na obozie, zorganizowałam fakultet języka polskiego, w programie którego przewidziałam między innymi badania gwary ziemii łomżyńskiej.

W 1990 r. na obozie gwaroznawczym w Kolnie pracowało ośmiu studentów WSP, a w lipcu 1991 r. na obozie w Wojewodzinie siedmiu studentów. Pełnili oni na obozach różne funkcje: instruktorów grup młodzieży z liceów, fotografów, kronikarzy.

Zebrane na obozach słownictwo gwarowe może służyć do badań językowych, a także do studiów nad kulturą regionu. Przyglądając się bowiem dziejom słownictwa poznajemy dzieje kultury materialnej i duchowej społeczeństwa. Słusznie twierdziła Danuta Buttler, że „język — to żywa kronika losów mówiącej nim społeczności. Utrwalają się bowiem w jego środkach wiadomości o starych, zapomnianych dziś przedmiotach, zdarzeniach, poglądach i obyczajach”⁶.

Wychodząc z tego założenia zaczęłam bliżej przyglądać się słownictwu zbieranemu przez młodzież. Zainteresowało mnie szczególnie słownictwo związane z dawną pracą ludności wiejskiej, taką jak obróbka lnu, czy pieczenie chleba. Zwróciłam uwagę na duże zróżnicowanie leksykalne i słowotwórcze nazw tych samych desygnatów. Zróżnicowanie to jest szczególnie duże w zakresie słownictwa związanego z przygotowywaniem pokarmów.

⁶ D. Buttler, *Język i my. Podręcznik do nauki języka polskiego dla klasy II szkół średnich*, Warszawa 1987, s. 198.

Na sesji językoznawczej w Białymstoku we wrześniu 1989 r. wygłosiłam referat na temat: „Zróżnicowanie leksykalne i słowotwórcze nazw związanych z wypiekiem chleba w gwarze łomżyńskiej”. W referacie wykorzystałam materiał zebrany podczas wojewódzkich obozów gwaroznawczych w Ciechanowcu, Krzyżewie i Grabowie. Słownictwo analizowane w referacie zbierała młodzież za pomocą kwestionariusza „Przygotowywanie pokarmów”.

W celu należytego wykorzystania zebranych materiałów gwarowych zorganizowałam w WSP seminarium językowe. Wyróżniający się studenci, uczestnicząc przez pierwsze dwa lata studiów w pracach fakultetu języka polskiego i poznając metody pracy na obozach gwaroznawczych, na trzecim roku studiów podejmują tematy prac dyplomowych ze słownictwa gwarowego.

W roku akademickim 1990/91 cztery studentki (Bożena Popkowska, Sylwia Prześniak, Dorota Łojewska i Barbara Dziuba) napisały pod moim kierunkiem prace dyplomowe, które recenzowała prof. dr hab. Barbara Falińska i oceniła jako bardzo dobre. Prace prezentowały zróżnicowanie słownictwa z zakresu obróbki lnu i przygotowywania pokarmów w gwarze łomżyńskiej. W roku akademickim 1991/92 dwie studentki przygotowały prace dyplomowe ze słownictwa dotyczącego nazw cech osobowych i przezwisk oraz stopni pokrewieństwa. Studentki te, Ewa Perkowska i Ewa Bazylewicz, brały wcześniej udział w obozie gwaroznawczym w Wojewodzinie, gdzie kierując grupami młodzieży z liceów zbierały materiał, który wykorzystały w swoich pracach.

Zbieranie materiału i jego opracowanie to najważniejszy cel obozów gwaroznawczych. Udział młodzieży w obozach ma także inne znaczenie. Przebywając na obozach młodzież rozszerza i pogłębia swoją wiedzę o języku. Z wykładów prowadzonych na obozach młodzież dowiaduje się o przeszłości naszego języka, o zróżnicowaniu współczesnej polszczyzny, o gwarach i ich znaczeniu dla badań historii języka. Poznaje cechy gwar, uczy się dostrzegać cechy gwar swojego regionu, poznaje metody pracy badawczej, porządkowania i selekcjonowania zebranego materiału. Musi umieć dostrzec w zebranych słownictwie nazwy nie dotyczące danego desygnatu i wyeliminować je ze zbioru. Wykonując mapki, obrazujące zróżnicowanie słownictwa, uczy się dostrzegać różnice leksykalne i słowotwórcze wyrazów. Pogłębia swoją wiedzę ze słowotwórstwa; układając legendę do mapek musi uwzględniać rodziny wyrazów, wyrazy podstawowe i pochodne. Opracowując komentarz do mapek zdobywa umiejętność korzystania ze słowników języka polskiego i słowników etymologicznych.

Wszystkie te walory obozów gwaroznawczych nie mogą być w pełni wykorzystane, jeśli praca w tym zakresie nie jest kontynuowana w szkole, jeśli nie znajdzie się w szkole polonista, który pokieruje pracą koła językoznawczego. Minione 10-lecie działalności obozów gwaroznawczych skłania raczej do smutnej refleksji. Nie znalazły one pełnego zrozumienia i poparcia dyrekcji liceów ogólnokształcących. Zwykle typowanie młodzieży na obóz było przypad-

kowe, a zdobyte przez nią wiadomości i umiejętności nie znalazły zastosowania w pracy szkolnej.

Ważnym aspektem udziału młodzieży w pracy badawczej jest bezpośredni jej kontakt z ludźmi nauki. Możliwość taką stwarzają sesje i obozy gwaroznawcze, na których młodzież słucha wykładów profesorów wyższych uczelni i pracowników znanych instytucji naukowych.

Na łomżyńskich obozach młodzież mogła spotkać takich ludzi nauki, jak: Prof. dr hab. Barbara B a r t n i c k a z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego; pani profesor była stałym gościem obozów łomżyńskich od 1985 r. Była już na siedmiu obozach. Młodzież słuchała jej wykładów na tematy: historii języków słowiańskich, zróżnicowania języka polskiego, charakterystyki dialektów polskich, a także wybranych zagadnień z onomastyki i kultury języka.

Prof. dr hab. Barbara F a l i ń s k a z PAN — odwiedzała obozy co roku i mówiła o znaczeniu i perspektywie badań gwary.

Prof. dr hab. Danuta B u t t l e r z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego odwiedziła obóz gwaroznawczy w Goniądzu w 1984 r. i wygłosiła prelekcję na temat: „Polski dowcip językowy”.

Prof. dr hab. Elżbieta S m u ł k o w a z Uniwersytetu Warszawskiego przebywała na obozie w Nieckowie w 1980 r., gdzie dała kilka wykładów na temat gwar Białostocczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem gwar białoruskich.

Prof. dr hab. Waclaw S z e r s z u n o w i c z z Filii UW w Białymstoku odwiedził obóz w Krzyżewie w 1986 r. i przedstawił młodzieży niezwykle interesująco temat napisów nagrobnych.

Prof. dr hab. Ewa S i a t k o w s k a z Wydziału Sławistyki Uniwersytetu Warszawskiego przebywała na obozie w Krzyżewie w 1987 r., a w swoich wykładach przedstawiła kształtowanie się polskiego języka literackiego na tle języków słowiańskich. Interesująco też mówiła o Łużyczanach i językach łużyckich.

Prof. dr hab. Halina M i e r z e j e w s k a z PAN w Warszawie odwiedzała obóz w Grabowie w 1989 r. i zapoznała młodzież z zagadnieniem zaburzeń w mowie dziecka.

Prof. dr hab. Stanisław U r b a ń c z y k z Instytutu Językoznawstwa PAN w Krakowie przebywał na obozie w Wojewodzinie i wygłosił trzy wykłady na temat etymologii nazw miejscowych i urzędów staropolskich, na temat dialektów języka polskiego i ich pochodzenia oraz nazwisk polskich i ich etymologii.

Prof. dr hab. Adam D o b r ó n s k i z Filii UW w Białymstoku był częstym gościem łomżyńskich sesji i obozów gwaroznawczych i zawsze niezwykle interesująco przedstawiał różne problemy z przeszłości naszego regionu.

Dr Anna H r y n i e w i c k a z Zakładu Psychologii WSPS w Warszawie była na obozie w Wojewodzinie i mówiła młodzieży o aktywności twórczej.

Dr Józef Maroszek z Filii UW w Białymstoku odwiedził obóz w Wojewodzinie i wygłosił wykład na temat historii osadnictwa polskiego na Mazowszu i Podlasiu.

Na obozach gwaroznawczych w województwie łomżyńskim przebywali też goście zagraniczni.

W 1980 r. gościliśmy na obozie w Niećkowie grupę młodzieży z czeskiego Cieszyna.

Dr Kitta Bicewska z Instytutu Języka Macedońskiego w Skopje była wraz z mężem na obozie w Ciechanowcu w 1985 r. Przedstawiła ona młodzieży życie i obyczaje Macedończyków.

Dr Dorothea Miller-Ott z Uniwersytetu w Wiedniu przebywała na obozie w Grabowie w 1988 r. i mówiła o problemach pracy lektora języka polskiego na tym uniwersytecie.

Dr Nina Włodzimirska z Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej w Moskwie gościła na obozie w Wojewodzinie, gdzie z młodzieżą przebywającą na obozie prowadziła konwersacje w języku rosyjskim.

Dr Mark Lauersdorf — sławista z Uniwersytetu w Kansas w USA przebywał na obozie w Wojewodzinie i prowadził konwersacje w języku angielskim. Mark Lauersdorf pracuje nad zagadnieniem morfonologii w językach słowiańskich, w związku z czym bardzo żywo interesował się problemami naszego języka, uczestniczył we wszystkich wykładach, brał czynny udział w konwersacjach w języku rosyjskim, chętnie też wyjeżdżał na badania w terenie.

Łomżyńskie obozy gwaroznawcze odwiedziło wielu interesujących ludzi:

Maria Olszanińska — tłumaczka literatury szwedzkiej była na obozie w Krzyżewie w 1986 r. i mówiła młodzieży o życiu i kulturze Szwedów.

Maria Klimowa — redaktorka z „Problemów Opiekuńczo-Wychowawczych” gościła na obozie w Grabowie w 1988 r. i rozmawiała z młodzieżą na temat jej problemów szkolnych. Interesowała się też pracą Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego w Grabowie, w budynku którego zlokalizowany był nasz obóz. Swoje refleksje na temat obozów i pracy Ośrodka zawarła w artykule zamieszczonym w jednym z numerów „Problemów Opiekuńczo-Wychowawczych”.

Mgr Zygfryd Rekosz — wiceprezes Mazowieckiego Towarzystwa Kultury w Warszawie i mgr Ryszard Wóznia sekretarz tego Towarzystwa odwiedzili obóz w Wojewodzinie, gdzie na spotkaniu z uczestnikami obozu pan prezes mówił o działalności MTK.

Maria Strączkowska — redaktor Polskiego Radia w Warszawie przez wiele lat interesowała się badaniami gwary. Była na sesji językoznawczej w PST w Łomży w 1974 r., odwiedzała zespół gwaroznawczy w PST w 1979 r., była też na obozie w Niećkowie w 1980 r. Nagrany materiał z każdego spotkania wykorzystana w audycjach radiowych.

Wiesława Zychowicz — redaktor Polskiego Radia zajmuje się obecnie problemami języka polskiego i badaniami gwary. Często odwiedza obozy gwaroznawcze, a swoje obserwacje i nagrane rozmowy z uczestnikami obozu przedstawia w audycjach. O obozie w Grabowie w 1988 r. jej audycję nadało Polskie Radio w programie IV 30 VIII 1988 r. O sesji językoznawczej w WSP w Łomży w listopadzie 1989 r. mogliśmy usłyszeć w audycji w programie IV PR 10 XII 1989 r. Na obozie w Wojewodzinie w lipcu 1991 r. redaktor Wiesława Zychowicz obserwowała pracę obozu przez parę dni, a materiały tam zebrane wykorzystała w audycji radiowej, która została nadana w jedną z pierwszych niedziel września 1991 r.

Duże zainteresowanie wybitnych językoznawców i redaktorów Polskiego Radia pracami obozów gwaroznawczych, ich udział w sesjach językoznawczych w Łomży świadczy o ważności tej dziedziny działania Towarzystwa Kultury Języka w Łomży.

Uczestnicząc we wszystkich obozach łomżyńskich i pełniąc w nich kierownicze funkcje zdobyłam znaczne doświadczenie, które będę mogła wykorzystać w dalszej pracy naukowej. Sądzę, że jeśli obozy gwaroznawcze będą nadal organizowane (czego nie da się przewidzieć przy dzisiejszych trudnościach finansowych), powinna być typowana na obozy młodzież licealna zainteresowana problemami języka polskiego, młodzież, która planuje studia na kierunkach humanistycznych. Wówczas pobyt na obozie, słuchanie wykładów, możliwość konwersacji językowych może jej pomóc w przygotowaniach do studiów. Marzeniem organizatorów obozów gwaroznawczych jest, by młodzież przyjeżdżała na obozy z opiekunem — polonistą interesującym się problemami współczesnej polszczyzny. Polonista taki mógłby w roku szkolnym kontynuować z młodzieżą pracę nad językiem, tak bardzo zaniedbaną w naszych szkołach średnich. A przecież, jak głosił prof. Witold Doroszewski: „Wydoskonalenie języka narodowego wiele pomaga do powszechnego oświecenia”.

Wydaje się, że najbardziej celowy jest udział w obozach gwaroznawczych studentów, zwłaszcza tych, którzy podejmują tematy prac dyplomowych z dialektologii. Student piszący taką pracę wie, jakim celom służy zebrany materiał i jak go wykorzystać. Niestety, w Łomży są tylko studenci kierunku nauczania początkowego i oni to uczestniczą w obozach gwaroznawczych, a potem piszą prace dyplomowe na temat słownictwa gwarowego. Marzę, by byli to studenci filologii polskiej. Zdaniem wielu ludzi nauki Łomża jest jak najbardziej przygotowanym środowiskiem do powołania tego kierunku. Jej tradycje naukowe, żywa działalność naukowa społecznych towarzystw, między innymi Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów, Towarzystwa Kultury Języka, a przede wszystkim potrzeby szkół w terenie powinny skłonić łomżyńskie władze do starań o otwarcie w WSP kierunku filologii polskiej, ewentualnie w połączeniu z kierunkiem historii.

Kolegium Nauczycielskie planowane w Łomży, a kształcące nauczycieli w ciągu 2–3 lat, nie jest niczym nowym, jest zwykłym powielaniem wzorów SN-owskich. Podobnie jak SN-y jest to pewna przejściowa forma przygotowania do zawodu nauczycielskiego, forma spowodowana stanem gospodarczym naszego kraju i oszczędzaniem, jak zwykle, na oświacie.

Omówione wyżej osiągnięcia Oddziału TKJ w Łomży są dość znaczne. Jednak jako wieloletni prezes Towarzystwa (od 1982 r.) nie jestem w pełni nimi usatysfakcjonowana. Działalność TKJ obejmuje dość wąski krąg ludzi. Są to głównie nauczyciele języka polskiego szkół podstawowych i średnich, a możliwość kontaktu z nimi stwarzały konferencje metodyczne. W ostatnich latach 1989–1991 pracując jako metodyk miałam szersze pole działania, w związku z czym liczba członków TKJ wzrosła do 102 (w 1982 r. było ich tylko 27). Pracując jako polonistka w PST zorganizowałam tam w 1984 r. młodzieżowe koło TKJ, zaprzestało ono swej działalności po moim odejściu do WSP w jesieni 1989 r. W 1990 r. stworzyłam w WSP koło studentów TKJ. Liczy ono obecnie 42 członków.

W przyszłej pracy Oddziału TKJ w Łomży liczę głównie na środowisko studenckie, gdyż kontakt z nauczycielami będę miała utrudniony w związku z odejściem z pracy w szkole i w ośrodku metodycznym.

Łomża 1991 r.

Henryka Sędziak

061557

II/03000

021190/4